

EEN TOCHT NAAR NOESA PENIDA

Het eiland Noesa Penida (zie noot op blz. 165), ligt eenige zeemijlen ten Zuiden van Bali, als verst vooruitgeschoven post in den Stillen Oceaan. In lang vervlogen dagen lag het als een uitgestrekt koraalrif onder de oppervlakte van de zee, totdat gigantische krachten het omhoog hieven tot 500 meter boven de oppervlakte. Het is dus een typisch kalkland met eigenaardige tafelbergen en ronde kopjes, zooals men die b.v. ook op Soemba aantreft.

Vergeleken met het schoone Bali is het maar een arm land en van oudsher zullen de bewoners van den overwal er wel met stille vrees naar hebben getuurd, want het werd gebruikt als verbanningsoord. Het is daarom wel merkwaardig, dat dit eiland later toch zoo dicht bevolkt is geraakt, terwijl b.v. in West Bali nog veel goede boschgronden beschikbaar waren.

Het eiland is nl. slechts $\pm 200 \text{ km}^2$ groot en herbergt ± 20.000 zielen en als men daarbij in aanmerking neemt, dat de hoogste ruggen en plateaux in het geheel niet te bebouwen zijn, omdat de kale kalkrots zóó aan de oppervlakte ligt, en dat sawah-bevloeijing ten eenenmale uitgesloten is, omdat er geen enkele rivier, ja zelfs—behalve vlak aan de kust—geen enkele bron is, dan is het wel duidelijk, dat de menschen er maar een karig bestaan vinden en de „lapar biasa” er een veel voorkomend verschijnsel is! De eenige oplossing was hier transmigratie naar West Bali en zoo trekken geregeld groepen van de armsten der armen naar een nieuw en beter land.

Na kennisname van het bovenstaande zal men zich wellicht afvragen, of een dergelijk overbevolkt land, waarbij men dus kan aannemen, dat elk bruikbaar stukje grond benut is, nog iets aanlokkelijks heeft voor den botanicus. Inderdaad zou dit een reden zijn om de verwachtingen niet te hoog te spannen, maar aan den anderen kant is dit kalkeiland met zijn eigenaardige, vlakke ruggen zoo geheel verschillend van Bali, dat ik er reeds vaak een verlangenden blik op had geworpen. Eerlijk gezegd, hoopte ik er zoo'n beetje de flora van Soemba te zullen aantreffen!

De overtocht verliep zeer gemakkelijk. Een Gouvernements-stoomertje bracht ons in een goed uur van Padangbaai tot voor Sampalan en met de motorsloep gingen wij aan wal. Dit laatste bracht zijn eigenaardige moeilijkheden mee, want er bleek een zeer hooge branding te staan.

Een stel kerels, die, onder aanvoering van een dikke „oppas”, ons met een stoel gebonden op een raamwerk van bamboe van de sloep zouden halen, hadden geen schijn van kans; telkens als zij bijna het wild dobberende sloepje bereikt hadden, brak er weer een hooge roller over hun hoofden heen, zoodat de „oppas” zijn hoed verloor en er in zijn druipnatte tenue veel van zijn waardigheid bij inschoot. Een stevige vlerkprouw, die met een man of twintig onder veel gejuich door de branding werd heen geschoven, bracht uitkomst en kort daarop stonden we op het steil afloopende smalle strand.

In Sampalan krijgen we de noodige dragers en een gids en dan gaat het voor dezen dag naar Tanglad in den oosthoek van het eiland.

De eerste uren voert het pad vlak langs de kust, waarbij vlakke en steile gedeelten elkaar afwisselen.

Dadelijk valt het prachtige Indische zonneroosje op: overal liggen de groote,

goud-gele bloemen tusschen het korte gras of op het barre zand. Deze *Tribulus cistoides* heeft een eigenaardig verspreidingsgebied. Hier en daar duikt hij plotseling op. Ik ken hem van de zuidkust van het schiereiland Perapatagoeng (N.W. Bali), van de Zuidkust van O. Flores, van de Salehbaai op Soembawa en van het witte strand van Waikelo op Soemba. Maar zoo overvloedig als hier langs de Noordkust van Noesa zag ik hem nergens. Langs het pad verzamelde ik verder verschillende

Fig. 1. *Tribulus cistoides*, het zonneroosje (nat. gr.).

Leguminosen vormen echter, zooals dat vaak op periodiek sterk uitdrogende terreinen het geval is, de meerderheid

Soms voert het pad vlak langs het smalle, steile koraalzandstrand. Als uiterste pionier kruipt er natuurlijk de weerbare *Spinifex squarrosus*, verder is er de zoutplant *Salsola Kali* en de strand-*Euphorbia*: *E. Atoto*, en *Ipomoea pes caprae*. Iets hooger het strand op veel *Tribulus cistoides* en de plant met bloemen als van vingerhoedskruid: *Josephinia Imperatricis*.

Soms is het pad van het strand gescheiden door een dichte, vaak stekelige struikwildernis met *Capparis*, *Zizyphus*, *Jujuba*, *Opuntia*, veel *Clerodendron inerme*, de zeer stekelige *Caesalpinia Crista* en de welriekende, witbloemige *Guettarda speciosa*.

Tusschen deze struiken vond ik een aardige Acanthacea: *Blepharis madeiraspatensis* met stekelig blad en groote licht lila bloemen, en een mooie Malvacea, waarvan de pas ontloken bloemen hard roze zijn, maar die later tot helder wit verkleuren: *Hibiscus hirtus*. Waar de kust wat steiler is, groeien op de ritkalken enkele boomen, in hoofdzaak *Sterculia foetida*, *Pongamia glabra* en *Garuga pinnata* en *Gyrocarpus americanus*, een boom met glimmend grijsbruinen stam en gevleugelde vruchtjes, als van een eschdoorn. Heel mooi was de windvorm van een asem-boom, welks anders volle ronde kroon door de felle en langdurige Zuid-Ooster tot een scheef omhoog naar het N. W. gerichte bezem was uitgeblazen.

Leguminosen, o.a. de kruipende *Lourea obcordata*, met paarse bloemen en bolronde peultjes, en *Stylosanthes sundaica*, een kleverige plant met gesnavelde peultjes. Verder vallen verschillende mooi bloeiende Acanthaceae, op, o.a. een, die in een tuin een heel goed figuur zou maken met de gestreepte violette kelken; de heggen zijn overdekt met een weelde van licht lila kelkjes van een winde en dan is er de cactusachtige *Cissus quadrangularis*, een lid van de druivenfamilie (Vitaceae) met vleezige gevleugelde stengels. Verder zijn *Boerhaavia* met de ijle lila bloeiwijzen en de gele *Polanisia viscosa* veel voorkomende planten.

Fig. 2. een asemboom welks kroon tot een scheef omhoog naar het N. W. gerichte bezem was uitgeblazen.

Op de steile rotshellingen trof ik een merkwaardige *Euphorbia* aan: *E. plumerioides*, die met de dikke kronkelende stammetjes tegen de steenen lag gedrukt. De oudere bladeren zijn prachtig rood getint. De plant was alleen bekend van Nieuw Guinea en de Molukken en schijnt op Java wel eens op kerkhoven te worden gevonden. Maar het was hier duidelijk haar natuurlijke standplaats. Op Lombok trof ik kort geleden dezelfde soort in een pagger aan. Slechts bij uitzondering in een kleinen inham vond ik een paar vertegenwoordigers van het vloedbosch: *Pemphis acidula* en *Lumnitzera*.

Na een wandeling van eenige uren buigt het pad af de heuvels in, en een honderd meter verder is het vegetatiebeeld al geheel veranderd. Veel „natuur” is hier niet meer overgebleven. Alle grond is bewerkt of was kort te voren bewerkt en nu met kort gras begroeid. Hier en daar staan wat struiken langs het pad: *Zizyphus Jujuba*, *Woodfordia floribunda*, met de aardig fel roode bloempjes; een *Eugenia*; een doornstruikje met kleine glimmend groene blaadjes, blijkbaar een *Flacourtia*; een enkele kesambi (*Schleichera oleosa*) en trenggoelon (*Protium javanicum*), de slijmappel (*Aegle*

Fig. 3. die met dikke kronkelende stammetjes tegen de steenen lag aangedrukt.

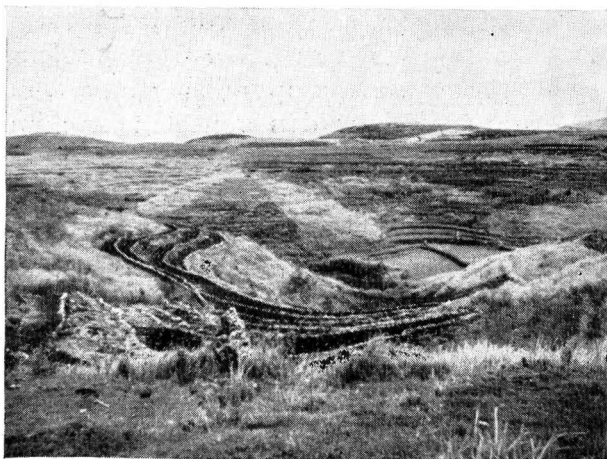

Fig. 4. dezelfde ronde kopjes als op Soemba.

Maar dan wordt het al gauw donker. Gelukkig is het witte kalksteenpad tusschen de heuvels vrij gemakkelijk te volgen, maar wij zijn toch blij als dan eindelijk Tanglad bereikt wordt en wij door een artistiek poortje de „Baleh bandjar” bereiken hebben, een omheinde vergaderplaats, waar eenige overdekte balehs zeer geschikt zijn om den nacht door te brengen.

Marmelos) en de struik met de welriekende gele „mimosabolletjes”: *Acacia Farnesiana*. Eigenlijk dus niets bijzonders. Hooger in de buurt van Tanglad begint het terrein met zijn ronde onbegroeide kopjes en wit-gele uitgespoelde wegberm steeds meer op Soemba te gelijken, en onwillekeurig kijk ik uit naar de roze hoofdjes van *Pimelea* en het blauw van *Trichodesma zeylanicum*. En inderdaad, de laatste is present, maar alleen in één enkel, ofschoon zeer fors exemplaar.

Merkwaardig genoeg vind ik hier op 300 m hoogte een heele plek begroeid met *Josephinia*, die anders uitsluitend langs het strand groeit.

Den volgenden morgen trekken we dan door het centrum van Noesa Penida naar het Westen. Maar ook nu, bij vol daglicht, blijkt het terrein geen botanische bijzonderheden op te leveren. Wel opvallend en mooi zijn de felle kleuren van de vele bloemen. Het prachtige blauw van het groote hemeloogje: *Commelina paleuta*, het geel van *Wedelia asperrima*, het felle rood van *Clerodendron Buchanani* en het licht lila van een heggewinde. Merkwaardig is, dat *Salvia occidentalis* hier tot de meest gewone onkruiden behoort.

Het terrein, hier boven beschreven, lijkt merkwaardig veel op Midden-Noord Soemba, dezelfde ronde kopjes, met de uitspringende kalklijsten en dezelfde zwarte aarde in de dalen. Maar hier is alles veel meer in gebruik en bijna overal staan een paar armoedig verwaaide klappers. Maar dat zijn dan ook zoowat de eenige boomen! Alleen bij de kampongs staan wat *Ficus*, waroe en mangga boomen. Ook een enkele woeni (*Antidesma*) en veel *Thevetia neriifolia*, de giftige sierstruik met smalle bladen en gele klokbloemen.

Hier boven hebben de hoogste ruggen reeds geheel hun bouwkuin verloren; het harde kalkgesteente ligt bloot en geeft alleen nog maar gelegenheid voor een armelijke begroeiing van *Hyptis suaveolens*, *Lourea obcordata* en enkele *Spathoglottis*. Waar iets meer grond is, is een enkele struik opgeschoten: *Ardisia humilis* met de roze sterbloemen, *Scolopia* en *Buddleia asiatica* en lantana. Merkwaardig is het totaal ontbreken van *Melastoma malabathricum*. Deze opvallende struik, die anders door den geheelen Archipel verspreid is, vond ik nergens.

Fig. 5. Al heel uit de verte zagen wij den langen stoet door het open terrein trekken.

Het is anders een prachtige wandeling, zoo over den hoogsten rug van Noesa; het pad kronkelt voor je uit als op een Hollandsche hei, een frissche wind komt uit Australië aangewaaid en je marcheert er heel wat vlugger dan in de vochtige warmte van het bosch.

Een aardige ontmoeting was een optocht, waarin de bruidschat naar de ouders van het meisje werd gebracht. Al heel uit de verte zagen we den langen stoet door het open terrein trekken.

Op den hoogsten rug, de Moendi, staat een klein plukje bosch geschaard om een eenvoudig van kalksteen opgebouwd tempel. Behalve *Ficus* zag ik er alleen de b a j o e r (*Pterospermum javanicum*), *Bischofia javanica* en *Eugenia*.

De nacht wordt weer in een baleh bandjar doorgebracht; wij zijn nu voor donker binnen en kunnen dus iets meer zorg aan ons kwartier besteden. De kleine petromax wekt veel bewondering. Men merkt aan alles, dat de menschen hier niet veel gewend zijn. Als ik 's avonds de vrij magere buit tusschen de kranten leg, zit er een drie man dikke haag achter me, elke beweging en handeling wordt bespied en fluisterend besproken. Een reiziger in Centraal Afrika zou niet meer

nieuwsgierigen kunnen trekken! En toch zijn wij maar eenige tientallen km van Den Passer weg, waar zelfs de meest potsierlijk uitgedoste toerist nog nauwelijks de aandacht trekt!

Als ik dan eindelijk de lamp uitdraai en achter de klamboe verdwijn, kan ook dan een gedeelte van het gezelschap nog niet tot weggaan besluiten. De indrukken van den dag worden druk besproken, zoodat er van slapen pas wat kan komen, nadat we dringend aan de bezoekers hebben gevraagd om te vertrekken. Het blijkt dan, dat er zes personen overblijven, die van het dorps hoofd opdracht hebben om ons te bewaken. Op een dergelijke verzorging hadden wij niet gerekend!

De derde dag zal ons weer van de heuvels naar de kust voeren, naar Tojepake aan de westpunt van het eiland. Als eenige bijzonderheid kan ik hier vermelden het opvallend veel voorkomen van een bijna witte *Lantana*. Op het eerste gezicht maakt het hoofdje een zuiver witten indruk, maar bij nader toezien is de keel van elk bloempje iets geel gekleurd. Toch meen ik, dat wij hier niet alleen met een kleurvariatie te doen hebben. De planten zijn krachtiger dan de struiken met de gewone oranje of roze bloemen, de stekels zijn grooter en dichter bij elkaar geplaatst en de omwindselblaadjes onder het hoofdje waren bij alle exemplaren, die ik onderzocht, smaller dan bij de gewone soort.

Fig. 6. Een aardige ontmoeting was een optocht....

In elk geval is het een zeer aangename afwisseling! Overal lichten de helderwitte bloemplekken op tusschen het donkere groen.

Als we de kust bereiken, is het alweer danig warm, maar eenmaal onder stoom brengt de zeewind al spoedig de noodige koelte.

Er gaat ook een stel landverhuizers mee, arme drommels, de kinderen vrijwel allemaal naakt, met als eenige „verhuisboedel”, wat samengerolde tikars, een beetje oude rommel en wat kippen. Als een verschrikte kudde hokken ze tusschendeeks bij elkaar op het stampende bootje. Voor velen zal dit toch wel een moeilijk afscheid zijn, en ik zie, hoe met roerend gebaar een kerel de hand vasthoudt van zijn vrouw, die angstig een paar kinderen tegen zich aandrukt.

Al gauw ligt dan weer een breede zeestraat tusschen ons en het steeds kleiner wordende eiland. Maar we kijken er nu met andere oogen naar en als levende herinnering voeren we wat stekken mee van zijn witte *Lantana*.

Singaradja, November 1936.

C. N. A. DE VOOGD.

Noot bij de correctie. — Voor verdere bijzonderheden betreffende topografie, bevolking, zeden en gewoonten, landbouw en veeteelt, moge verwezen worden naar het zeer lezenswaardige artikel van A. GERTIS in het Jaarversl. Topogr. Dienst Ned. Ind. 20, 1924, „Enkele aantekeningen omtrent Noesa Penide”, met mooie foto's en kaartje. — DE VOOGD.